

Disko

FNSiN/FsÅÖ, föreningen som älskar öar, har sina rötter i permafrosten på jordens största ö, Grönland. I somras var vi där igen. På semester. Vi höll oss kring isbergen i Diskobukten och norrut, med ett undantag (se separat artikel). Vi var 22 resenärer, gruppvvis fördelade: en sydgående tjej, två rödhåriga båtägare, tre »klättrare«, fyra stillsamt nyfikna, fem kanotister, — och sju morgontrötta vandrare.

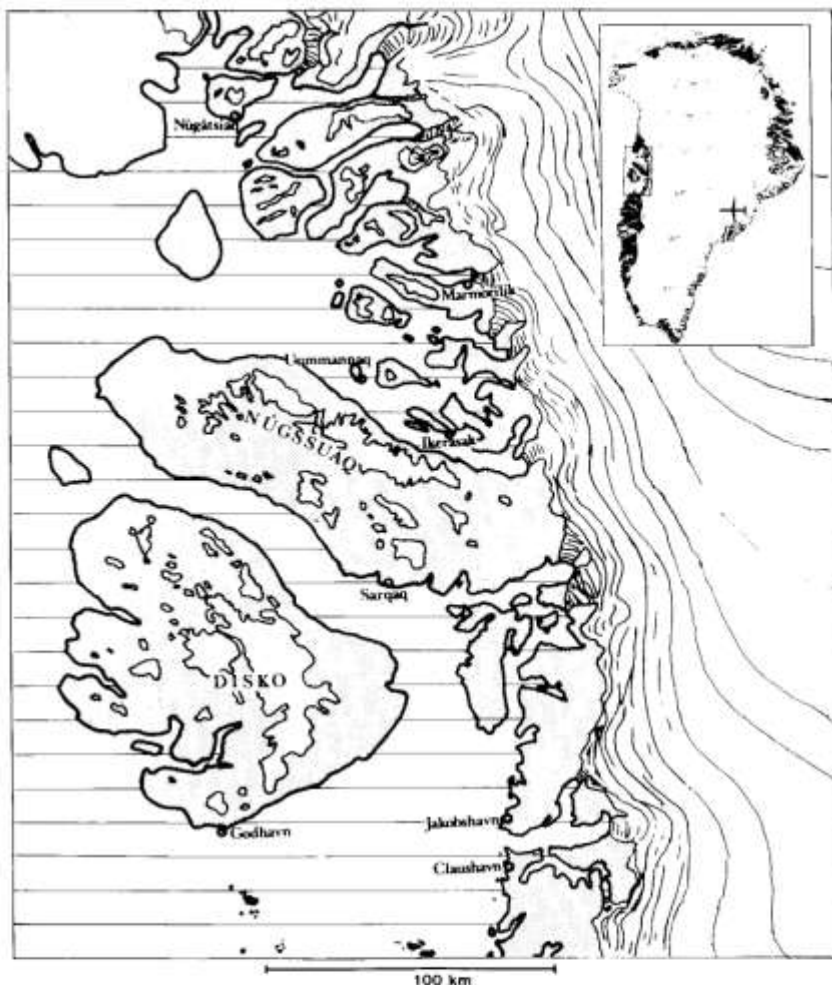
Det första dygnet blev spännande.

En av kanoterna blev kvar under sätet på tåget till Hamburg. Nästan. En kameraväska lämnades i vänthallen på Kastrup. Nästan. En alldeles ny minikamera försvann ur ägarens hand i Söndre Strömfjord, spårlost. Nästan. Vi som tog helikoptern till Holsteinsborg samma dag skildes från vår packning. Nästan. De som inte kom med samma dag, blev kvar i dimman. Nästan. En fot slant i en backe och blev obrukbar. Nästan. Men sedan vilade sig ödet. För gott. Nästan.

Alla som skulle med m/s Disko norrut kom ombord som planerat. Havet låg blankt och odramatiskt och våra första isberg lösgjorde sig mjukt ur en lite glämig dimma som dock lyste som en eldopal morgonen därpå innan den lyfte över Diskoön som såg nymålad ut med knallblå himmel och illgröna fjälldalar. Där tänkte fyra stillsamma och sju vandrare tillbringa den första veckan på Grönland. Kanotisterna skulle vika ut sina kanoter först i Jakobshavn, där också »klättrarna« startade sin vandring in mot inlandsisen. De båda rödhåriga, som skickat sina farkoster i förväg i god tid (redan för två år sen) räknade med att återfinna dem i Uummanaq. De sade sig ha brevväxlat med dem nyligen.

Disko

Disko är för stor för en förstagångsväljare, 8 578 km². Vi befann oss på öns yttersta sydspets vid huvudorten Godhavn och lyckades knappast greppa ens den närmaste omgivnin-

gen. Dvs titta är ju snart gjort, även om det är svårt att se sig mätt på den konkreta tavla av isberg som ständigt skiftade form och ljus och koloristiska effekter från våldsamt turkosblå gömslen i isskulpturerna mot en apelsinul bakgrundshimmel till en total gråskala med formerna endast anade i dimman. Ljudillustrationerna var mer onyanserade: ett ständigt åskliknande dån ackompanjerade rörelsen i konsten när isberg kalvade, välte och skvätte upp svallvågor utanför den svarta lavasandstranden. Geologiskt

sett är ön halvgammal. Det finns fossila bergarter från krittiden. De glaciärtäckta terrassformade bergen i bakgrunden, som lyfter sina plisserade kjarlar över 900 meter upp i skyn, är platåbasalter från tertiär. De finns tät över hela ön, de högsta i norr blir över 2 000 meter. Basalterna kring tältplatsen var bumliga, knöliga, värtiga och rostiga. På Disko finns järn, ovanligt nog, i rent metallisk form: telluriskt järn. Bortåt kusten nedanför Skarvefjeld antar de kuddiga bumlingarna formen av mas-

todonter med snablarna sänkta i polarhavet drickande evighetens salta. Lite längre bort har något annat hänt och basalterna har exploderat i femkantiga pelarstrukturer, panflöjter i jätteformat förstenade mitt i ett bisarrt tonkluster som delvis fallit till marken och bildat knaggliga klapperfält. Ein musikalisches Opfer exponerat för oss en mulen dag med skugglös bleke som manglade djupdimensionen ur våra kameror.

De fossila lagren är mer framträdande på norra delen av ön, där man brutit kol med förlust i ett nu övergivet gruvsamhälle, Qutdligssat.

Blommor

Öns vulkaniska förflutna har resulterat i ett par »varma« källor, $+6^{\circ} + 8^{\circ}$. Det innebär att vattnet inte fryser på vintern vilket skapar ett gynnsammare vegetationsklimat. Här kan man hitta ett par orkidéer som annars har sin nordgräns vid Holsteinsborg: klubbsporre (*Leucorchis albida*) och grönländsyxne (*Platanthera hyperborea*). Basalten har ju också inverkat genom att göra jordmånen mindre sur. Vår första tältplats döptes till Lyckliga dalen p g a den närmast elyseiska blomsteräng som omgav oss. Ett myller av vad danskarna kallar uldhåret troidurt (*Pedicularis kanei*, tidigare kallad lanata) fyllde vårt humör med kolsyreubblor. De unga exemplaren lär vara ätliga, men de ser mest ut som små lamm (och vi fick tidigt smak på färska wienerbröd med chokladglasyr) så vi avstod. Andra »troidurter« stod tätt intill: fjällspira och brandspira. Senare hittades också lappspira och — i Söndre Strömfjord — Labradorspira. Västgrönland har enligt Böcher 340 arter kärnväxter, men vi hade ingen biolog ibland oss utan njöt helt amatörmässigt av allt vi såg, från höjdare som isranunkel till ostronört vid strandkanten. Att vandra på fjällslutningar och ha havsfloran inom räckhåll var ett av våra många glädjeämnen.

Förtjusningen över Diskos flora är gammal, 1906 grundlades en Arktisk

station intill Godhavn på initiativ av botanikern M.P. Porsild. Den administreras idag av den naturvetenskapliga fakulteten vid Köpenhamns universitet. Forskningsbiblioteket från 1966 ser nytt ut, och gäststugan är säkert också fräsch, för den höll man på att reparera vid vårt besök. Inga forskare fanns där för tillfället, endast en ansvarig dansk som måste rapportera några avlästa siffror en gång i veckan, nämligen just då vi var där. Han visade oss vänligt men jäktat biblioteket, och våra blickar drog snabbt över hyllorna och noterade en del titlar för kommande inköp, rekommenderar t.ex. Tyge W. Böcher: *Det grönnne Grönland*, ett praktverk om vegetationen. Forskningsfartyget »Porsild« fanns inte heller att tillgå, det disponerades just då av Finn Salomonsen, ornitologisk nestor.

Fåglar

Fågellivet på ön och öarna omkring är inte anmärkningsvärt spännande. Vitvingad mås var visserligen ny för de flesta och det häckar också vittrut på hyllorna bortom pelarbasalten. En del skarv finns här och där lite utåt; stormfågel naturligtvis och det vanliga sjöfågelsgänget: tobisgrissla, tordmule m.fl. Möjligen skymtade vi någon praktejder i ett vanligt ejdersträck, och praktejder lär rugga i tusental i Mudderbukten på Disko under sista hälften av juli. Det hade vart nåt det. Strömand såg vi inte ens skymten av. Islom fick vi beskåda först senare. Den spelade i sjöarna öster om Claushavn. Kring tältet (och även inuti vid ett tillfälle) hade vi lappspärv och snöspärv, och i videsnåren mot fjället fanns stenskvätta, lite större än vår och påfallande gråvit. Ett par gånger höll jag på att kollidera med gråsiskor som tydligt förekom i någon disträ variant. I övrigt gjordes mest enstaka observationer. Kanotisterna fotograferade en havsörn, det såg vi ingen, men vi såg en val eller snarare dess andningsfontän.

Havets läckerheter

På riktigt nära håll fick vi småningom se torsk och öring (och ulk), det var våra vandrare som var ivriga fångstmän. Första kvällen på Disko mjukade de upp oss med fem kilo räkor inköpta av en trålfiskare för 9 dkr. Vi kokade räkorna på alla stormköken kvällen igenom och åt och åt medan solen steg över himlen utan att först ha gått ner.

Hälsning från inlandsisen

Efter några timmars sömn väcktes man den natten av att våldsamma vindstötter ryckte tältpinnarna ur marken. Ute för att åter fästa tältet vid jordytan blev man förvånad över hur ljumma stormbyarna var. De kom från öster, från inlandsisen. Det var den märkliga fönvinden, som kan förorsaka en del bekymmer, särskilt med snösituationen när blidvädret luckrar upp skarsnön. Vi hade barmark och var glada över att vara i land. Andra gången vi fick uppleva fönvinden medförde den en underbar provkarta på linsmolnsformationer. Då gick gud i kamikker med glada kliv över himlavalvet mest hela dagen. (Där uppe blev man galen i nordnordost till skillnad mot Hamlet, prins av Danmark)

Vatten från olika håll

Vädret växlade snabbt men dimman var vanlig liksom solen. Syd-Disko tillhör en lågarktisk klimatprovins, dvs man har mer än 400 mm nederbörd om året (Godhavn: 458 mm) medan Nord-Disko bara har hälften och är högarktisk. Vi hade tur med regnet alla fyra veckorna, det föll medan vi väntade: på båt, helikopter och flyg. (De rödhåriga, som for hem ett par dagar efter oss, råkade ut för ett långregn på 30 timmar och berättade hur det kändes när sovsäcken omslöt kroppen som kall havregrynsgröt.) När vi vandrade hade vi sol och blev svettiga och uppbrända. Med schysst luftkylning kan man ju gå hur länge som helst; det hade vi en eftermiddagsvandring men då

klängde vi mest i rasbranterna kring islomssjön och höll på att blåsa i. I vandringsdalen på Disko (Blaesedalen längs Röde älv) blev fötterna fort uttråkade av det sviktande underlaget och rätt våta av allt smältvatten. Där emot gick det ganska lätt att passera kärrmarkerna kring fjällsjöar, eftersom tjälen höll emot en bit ner i mossan. På kontinentön vandrade vi vid ett par olika tillfällen genom arktiska öknar, söder om Cloushavn och innanför Søndre Strømfjord, isälvsavlagringar med obetydlig vegetation (dvs där växte ju nivarsiaK, Grönlands nationalblomma, en pionjärväxt släkt med vår mjölkört). De imponerande sandområdena stod i skarp kontrast till det överallt porlan-

de Disko. Vattnet drillade i strupen. Det var klös i det, stramt och isigt. Inte jolmigt som gölvattnet på kontinentön, inte kommunalklorat som hemma, inte bräckt som tappstället vid i skärgården, inte dödssurt som i våra sjöar. Man blev hög av en klunk som om man svält en skärva av den sol som glittrade i det. Kommunion med ett urtida universum innan mänskligheten kom på benen.

Kanske är det det som suger, att se hur det såg ut innan. Då när isen höll på att dra sig tillbaka. Behovet att titta på is tills man storknar är svårt att få någon rätsida på. Att ha den i sängkammaren var ingen lösning. Jag låg med rymden som sänghimmel och Jakobshavns isfjord som fondtapet.

Det stora isbitarna rörde sig nästan inte, de låg som väldiga Rorschachtest, de små ljudade i alla tonarter när de föstes förbi av tidvattnet, med en och annan liftande vittrut på toppen. Jag begrundade tills solpålen vek sig och isbergen fick pyjamasfärger i rosa och pistagegrönt men kom inte till klarhet. Kan det vara perspektivet? Kanske ska man ligga på havsytan som kanotisterna. Kanske ska man gå i närkamp som klättrarna, som kom i tidsnöd och roade sig med att fånga in isbergen och bestiga dem ett efter ett. Jag vet inte. 80 procent av jordens färskvatten ligger bundet i is. Några njuter, andra törstar. Isen lockar.

Text: Maud Trozelli-Kull